



(<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Reunahuomautuksia kielitaidoista

Kieltenopiskelu yleissivistävässä koulutuksessa on ollut monenlaisen kiinnostuksen kohteena. Kieltenopiskelun tilastot kertovat karua kieltä nykytilanteesta, etenkin kielivalikoiman yksipuolistumisesta. Onko aika todeta, että kaikki on tehty, mitä tehtävissä on? Mitä ylipäänsä on tehty tilanteen parantamiseksi?

Julkaistu 11. lokakuuta 2023 | Kirjoittanut: Anu Halvari

Seuraa lyhyt kertaus menneeseen sataan vuoteen yleissivistävässä kielikoulutuksessa.

Aikoinaan monen kielen taitajat olivat lähes yksinomaan koulutettuja, ylempien yhteiskuntaluokkien edustajia. Muut osasivat lähinnä äidinkieltään, eikä koulussa, ken sinne pääsi, kieliä opiskeltu.

Puoli vuosisataa sitten koitti aika, jolloin monipuolinen kielitaito katsottiin perussivistykseksi, ja kaikki koulussa oppivat ensin vähintään yhtä vierasta kieltä, sittemmin vähintään kahta kieltä, joista toinen oli niin kutsuttu toinen kotimainen kieli. Sekin aika nähtiin, kun lukiossa kaikkien oli pakko opiskella äidinkielen lisäksi kolmea kieltä. Nyt täytyy jokaisen opiskella äidinkielen ja kirjallisuuden opintojen lisäksi kahta kieltä.

Ken on seurannut suomalaisia kieltenopiskelutilastoja, tuntee laskevat tai tasaantuvat käyrät 90-luvun huippuvuosista. Tulkinnat riippuvat siitä, mitä katsotaan milläkin aikavälillä. On selvää, että vertailukohdaksi ei voi ottaa parhaimpia vuosia, jotka ajoittuvat perusopetuksen A2-kielen

alkuhuumaan. Ehkä ne muutamat huippuvuodet olivat kupla, joka puhkesi omia aikojaan, vaikka kovin toivoisimme, että muutama vuosikymmen sitten alkanut nousukausi jatkuisi yhä. Miten erilainen kielimaisemamme nyt olisi, jos meillä olisi lähes kolmenkymmenen ikäluokan ajan koulutettu enemmän saksan, ranskan, venäjän tai ruotsin taitajia?

Valinnaisuuden peikko

90-luvulta on tultu kauas, paljon on muuttunut. Valinnaisuutta on lisätty, eikä kielenopiskelu ole pysynyt kilpailussa mukana. Tarjolla oleville resursseille on monia ottajia niin systeemitasolla kuin yksittäisen oppijan kohdalla: koulutuksen järjestäjät tuntevat lainsäädännön ja sen puitteissa katsovat tarkkaan, mihin omia resursseja ohjataan. Taide- ja taitoaineet – taidoista kielissäkin on kyse – kilpailevat keskenään, mutta niin tekevät myös oppijan oma tahto ja kyky jakaa aikaa kaiken mielenkiintoisen välillä.

Myös pedagogiikka puhuttaa. Kielipedagogiikka tieteenalana on ollut aina uudistusten eturintamassa. Maailman muuttuminen on näkynyt kielenopetuksessa, niin kielitaidon käsitteen määrittelyssä kuin opetusmenetelmissä, teknologian käytössä ja opetussisällöissä. Vuorovaikutus ja sen taitojen kuvaaminen on kieliaineissa ollut itsestään selvää jo siinä vaiheessa, kun muualla julkisen keskustelun perusteella ollaan vasta herätty pohtimaan, mikä merkitys vuorovaikutustaidoilla on yhteisen ja yhteiskunnallisen ymmärryksen rakentumiselle.

Tätä kirjoittaessani olemme ehtineet tutustua uuteen hallitusohjelmaan. Toiveissa on ollut, että kielitaitoa ei unohdeta. Minusta sitä ei ole unohdettu enenkään – jokainen hallitus on ottanut ohjelmaansa kielenopiskeluun vaikuttavia teemoja. On tehty hyviä ja huonoja ratkaisuja riippuen siitä, keneltä kysytään. On myös pyritty tekemään korjausliikkeitä, ja niihin pyritään edelleen.

Tällä hetkellä oma huomioni kiinnittyy kahteen asiaan. Toinen on sarjassamme paikkausliikkeitä, ja se on korkeakoulujen käsissä. Kyse on korkeakouluvalintoja määrittävästä todistusvalinnan pisteytystyökalusta eli yliopistojen opiskelijavalintojen kehittämishankkeesta 2022–2025. Nyt nähdyt kirjaukset uudesta, vuonna 2026 käyttöön otettavasta pisteytysjärjestelmästä ovat kielen

näkökulmasta rohkaisevia. Ei pisteytystyökalu ihan huono ole ollut muutenkaan, mutta päivitysversiona on joitain valintoja vääristäviä painoituksia pyritty oikomaan. Hyvä niin.

Toinen kiinnostuksen kohde koskee enemmän nykyistä hallitusohjelmaa liittyen ylioppilastutkinnon kielikokeen mahdolliseen suulliseen osaan. Yleissivistävässä koulutuksessa suullista kielitaitoa on erinäisten opetussuunnitelman perusteiden puitteissa pitänyt opettaa, harjoittaa ja arvioida jo vuosikymmeniä, mutta kirjallinen arviointiperinne elää vahvana. Nyt taidamme olla lähempänä ylioppilastutkinnon "suullisen kokeen" toteutumista, kuin koskaan aikaisemmin (Valtion talousarvioesitys 2024). Mutta aika näyttää.

Viesti kieltenopetuksen ahdingosta kuultu

Perusopetuksen tuntijakoon on viimeisten vuosien aikana lisätty kolme vuosiviikkotuntia kieliin kohdennettuina. Kaksi tuntia on osoitettu A1-kielen opintojen aloittamiseen ensimmäiseltä luokalta entisen kolmannen luokan sijaan. Yksi tunti lisättiin käytännössä yläkoulun seitsemännen luokan ruotsin eli B1-kielen opiskeluun alkaen syksystä 2024. Nämä ovat isoja panostuksia kieltenopetukseen. Yhtenä tavoitteena A1-kielen tuntimäärän lisäyksessä on ollut, että peruskoulussa tehdään tilaa monipuolisemmille kieliopinnoille ja että lapset aloittaisivat kielten opiskelun muulla, kuin englannin kielellä. B1-kielen lisätunnin tavoitteena on nostaa ruotsin kielen osaamisen tasoa.

Lukiokoulutuksessa muutokset näkyvät jyrkimmin valinnaisten kielten opiskelussa ja etenkin ylioppilastutkinnon kielten kokeisiin osallistumisessa. Useampia kieliä opiskellaan entistä vähemmän, ja ylioppilastutkinnon eri kielten kokeisiin osallistutaan sitäkin harvemmin. Lukiossa kieltenopiskelun vähenemiseen lienee lukuisia syitä.

Viimeaikaisten muutosten, kuten uudistetun lukiolain tai oppivelvollisuuden laajentamisen vaikutuksista on vielä tässä vaiheessa vaikea tehdä johtopäätöksiä. Kun uusia lukion kielten opetussuunnitelmien perusteita (LOPS 2019) laadittiin, punaisena lankana kulki tieto kieltenopiskelun haasteista. Osittain uuden lukiolain (714/2018) veloitteiden johdosta ja osittain monikielisyyden vahvistamiseksi tuotiin uusille lukiolaisille opintoihin esimerkiksi kieliprofiili laadittavaksi. Jää nähtäväksi, jääkö kieliprofilista lukionsa päättävälle toivottu, entistä laajempi ja konkreettisempi käsitys kielitaidon arvosta, omista eri kielten taidoista sekä niiden ylläpidon ja jatkuvan kehittämisen tärkeydestä.

Voi ajatella, että myös korkeakouluvalintojen uudelleentarkastelu sekä ylioppilastutkinnon uudistamishankkeet ovat vastauksia viesteihin kielenopetuksen ahdingosta. Samassa yhteydessä täytyy mainita monenlaiset kielitaidon tilaa kartoittavat selvitykset sekä opetusalan hankerahoitukset monikielisuuden tueksi. Hankkeet ovat toki aina hankkeita, mutta minusta kaikesta kielille osoitetusta hankerahoituksesta täytyy olla iloinen. Miten paljon paikkakuntakohtaista kehittämistä onkaan tehty erinäisillä avustuksilla! Avustuksia ei kenenkään ole pakko hakea, ja jos niitä haetaan, ajatus kai on, että on jotain kehitettävää – ja jotain on myös kehitetty.

Kaikki hyvin?

On kuitenkin naiivia listata joukko yrityksiä ja onnistumisia ja ajatella, että kaikki on hyvin. Ei ole. Vaikka yleissivistävään kielikoulutukseen panostetaan, tulokset eivät ole optimaalisia. Seuraa lyhyt katsaus kielen osaamiseen.

Englantia osataan, kiitos myös englannin lingua franca -statuksen, ja ruotsiakin jotenkuten. Muita kieliä sitten aika paljon vähemmän, ja nekin osaajat tuntuvat keskittyvän isoihin kaupunkeihin. Rinnalla kulkee yhteiskunnan monikielistyminen, varsinkin isommissa kaupungeissa. Meillä on eri kieliä kotonaan puhuvia moninkertaiset määrät verrattuna aikaan, jolloin kouluissa vieraiden kielen opiskelijamäärät kukoistivat.

Väitämme, että monipuolinen kielitaito on kaikin puolin ihmiselle eduksi. Syntymälahjaksi saatu kaksi- tai monikielisyys on parhaimmillaan ja viisaasti hyödynnettynä etu vailla vertaa. Mutta myös opiskelu kantaa. Kielenopiskelu verryttää aivoja, avaa maailmoja ja on sosiaalista pääomaa, jolla on merkitystä myös työllistymiselle. Mutta miksi kieliä ei kuitenkaan opiskella nykyistä enemmän?

Perhaps this is as good as it gets toteaa 90-luvun hittielokuvan *Elämä on ihanaa* yrmy Melvin Udall. Nykytilaan voi tyytyä ja toivoa, että huonommaksi ei enää mene. Toivoa, että meillä löytyy tulevaisuudessa tekijät eurooppalaisiin yhteyksiin ja kansainväliseen toimintaan. Mutta toivoa myös, että jatkossa meillä kotimaassa riittää kotimaisten kielen osaajia. Uskoa, että nyt meillä on käsissämme pohjakosketus ja tulee vielä se aika, kun esimerkiksi me kotikieleltämme yksikieliset suomenkieliset uskallamme hyväksyä ruotsin kielen opiskelun ja osaamisen osaksi identiteettiämme, jopa kaksikielisyyteen yltäen.

Mutta joskus voi myös leikitellä ajatuksella, että kielitaitoa pidettäisiin hyvinvoinnin rakentajana samaan tapaan, kuin vaikka liikuntaa. Kuinka moni meistä pyrkii liikkumaan vähintään puoli tuntia päivässä täysin oma-aloitteisesti? Kuinka moni rohkaisee jälkikasvuun liikuntaharrastuksiin? Kuinka moni vähät välittää siitä, että liikunta ei ole ylioppilastutkinnon aine ja silti liikkuu?

Ihan mielenkiinnon vuoksi pyydän lukijaa vilkaisemaan esimerkiksi joitain perusopetuksen liikunnan oppiaineen tavoitteita ja miettimään, miten liikunta ja kielten osaaminen vertautuisivat toisiinsa.

- kannustaa oppilasta fyysiseen aktiivisuuteen, kokeilemaan erilaisia liikuntamuotoja ja harjoittelemaan parhaansa yrittäen (tavoite 1)
- kannustaa ja ohjata oppilasta arvioimaan, ylläpitämään ja kehittämään fyysisiä ominaisuuksiaan: voimaa, nopeutta, kestävyyttä ja liikkuvuutta (tavoite 5)
- ohjata oppilasta toimimaan reilun pelin periaatteella sekä ottamaan vastuuta yhteisistä oppimistilanteista (tavoite 9)
- huolehtia siitä, että oppilaat saavat riittävästi myönteisiä kokemuksia omasta kehosta, pätevydestä ja yhteisöllisyydestä (tavoite 11)
- auttaa oppilasta ymmärtämään riittävän fyysisen aktiivisuuden ja liikunnallisen elämäntavan merkitys kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille (tavoite 12)

(POPS 2014, Oppiaineet, Liikunta)

Olisiko siis mahdollista tehdä kielistä ihmisen kasvua tukeva oppiaine, jossa pääasia on se, että on vuorovaikutuksessa toisen kanssa ja osoittaa aitoa kiinnostusta ihmiseen, ei ainoastaan kieleen? Että monipuolinen kielitaito ja sen kehittäminen on hauska, mutta myös terve lisäys ihmisyyteen? Emme me tuosta ihanteesta kovin kaukana taida olla, ainakaan periaatteessa.

Anu Halvari on opetusneuvos Opetushallituksessa. Kirjoittajan toimenkuvaan liittyy muun muassa lukiokoulutuksen kehittäminen, etenkin kieltenopetuksen osalta. Kirjoittaja on opintovapaalla suurimman osan vuodesta 2023.

Lähteet:

Hallitusneuvottelut 2023. Saatavissa:

<https://valtioneuvosto.fi/hallitusneuvottelut>

(<https://valtioneuvosto.fi/hallitusneuvottelut>) (Luettu 15.5.2023)

Kieliprofiili. Opetushallitus. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/kieliprofiili>

(<https://www.oph.fi/fi/kieliprofiili>) (Luettu 15.5.2023)

LOPS 2019. Opetushallitus. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019.

Saatavissa:

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/lukiokoulutus/6828810/tiedot>

(<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/lukiokoulutus/6828810/tiedot>)

(Luettu 15.5.2023)

POPS 2014. Opetushallitus. Perusopetuksen opetussuunnitelman

perusteet 2014. Saatavissa:

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/vuosiluokka>

[kokonaisuus/428782/oppiaine/530525](https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/vuosiluokka)

(<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/vuosiluokka>

[akokonaisuus/428782/oppiaine/530525](https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/vuosiluokka)) (Luettu 15.5.2023)

Valtakunnallinen yliopistojen opiskelijavalintojen kehittämishanke

2022–2025. Saatavissa:

<https://blogs.helsinki.fi/valintahanke/perustietoa-hankkeesta/>

(<https://blogs.helsinki.fi/valintahanke/perustietoa-hankkeesta/>) (Luettu

15.5.2023)

Valtion talousarvioesitys 2024, kohta 29.20, Lukiokoulutuksen

toiminnalliset tavoitteet. Saatavissa: [Valtion talousarvioesitykset \(vm.fi\)](https://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?)

(<https://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?>

[year=2024&lang=fi&maindoc=/2024/tae/valtiovarainministerionKanta/v](https://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?)

[altiovarainministerionKanta.xml&opennode=0:1:251:697:757:](https://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?)) (Luettu

1.9.2023)

Artikkeliin viittaaminen

Halvari, A. (2023). Reunahuomautuksia kielitaidoista. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(5). Saatavilla: [https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-](https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2023/reunahuomautuksia-kielitaidoista)

[koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2023/reunahuomautuksia-kielitaidoista](https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2023/reunahuomautuksia-kielitaidoista)

([https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-](https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2023/reunahuomautuksia-kielitaidoista)

[2023/reunahuomautuksia-kielitaidoista](https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2023/reunahuomautuksia-kielitaidoista))